

УДК 141+ 165.6/8

<https://doi.org/10.23939/shv2022.02.042>

КЛИМ ГАНКЕВИЧ: У ПОШУКАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ

(Передмова до українського перекладу праці Кліма Ганкевича
“Життя, твори і філософська система Броніслава Трентовського”)

Андрій Кадикало

Національний університет “Львівська політехніка”

ORCID: 0000-0003-0123-1671

andrii.m.kadykalo@lpnu.ua

(Отримано: 11.08.2022. Прийнято: 11.09.2022)

© Кадикало А., 2022

К. Ганкевич дослідив творчу спадщину польського філософа Б. Трентовського. Цю працю вперше перекладено українською мовою. Вона цікава для дослідників української філософії. У праці К. Ганкевича присутні поняття, що мають оригінальне значення як для української, так і для польської філософії. У цій праці К. Ганкевич прагнув продемонструвати, що слов'янський тип філософування є оригінальним, але й одночасно він є частиною європейської філософської традиції.

Ключові слова: слов'янська філософія, німецька філософія, тіло, душа, самість.

KLYM HANKEVYCH: IN THE SEARCH OF THE NATIONAL PHILOSOPHY

(Foreword to the Ukrainian Translation of the Klym Hankevych's work
“Life, Works and Philosophical System of Bronislaw Trentowski”)

Andrii Kadykalo

Lviv Polytechnic National University

ORCID ID: 0000-0003-0123-1671

andrii.m.kadykalo@lpnu.ua

(Received: 11.08.2022. Accepted: 11.09.2022)

K. Hankevych published this work as research of the philosophical ideas of Polish philosopher B. Trentowski. This Hankievych's work is translated into Ukrainian for the first time. This work is of interest for researchers of Ukrainian philosophy. In this work, there are notions that are important for the Ukrainian as well as Polish philosophical terminology. In this work, K. Hankevych tried to show originality of the Slavic philosophy. However, he also thought that the Slavic philosophy is a part of the European philosophical tradition.

Key words: Slavic philosophy, German philosophy, body, soul, selfhood.

Історія української філософії – це поле для серйозних та глибоких досліджень. Навіть на сьогодні на початку четвертого десятиліття української незалежності вона мало досліджена та розкрита. Однією із причин цього є те, що гуманітарні науки в Україні

перебувають в складних умовах. Незважаючи на це, українські дослідники вивчають спадок і традицію української філософії. Тому все частіше українська філософія перестає ототожнюватися з доробком Г. Сковороди і доказом цього можна вважати, що все

більш відомими стають персоналії та філософські ідеї І. Вишенського, Ю. Котермака-Дрогобича, С. Оріховського, Д. Чижевського та інших.

Водночас важливим питанням для дослідників постає потреба аналізу невідомих або маловідомих постатей української філософії. До таких можемо віднести творчу спадщину українського філософа ХІХ ст. К. Ганкевича.

Окремі дослідники, які аналізували його філософські ідеї, мало уваги звернули на специфіку його творчості, а тому достатньо критично поставилися до неї: “Його спроби дати характеристику слов’янської філософії, на жаль, неглибоко сягають, і фактичний матеріал є почасти хибний. Та все ж він дав трохи чи не перші спроби характеристики слов’янської філософії думки на широкій основі” [Чижевський 2005: 159]. Проте специфіка і значимість його філософії для сучасності полягає у тому, що він був мислителем, у творчості якого відчутно вплив трьох культур, а саме: української, німецької та польської. Багато в чому він намагався знайти спільне слов’янське коріння української та польської філософій, бачив у них можливість для того, щоб вдихнути у філософію дух новизни. У цьому він ґрунтувався на ідеях Г. Гегеля, які німецький філософ виклав у своїх лекціях із історії філософії; німецький філософ пояснював, що виникнення і розвиток ідей у різних народів мають свою окремішню оригінальність та цим збагачують філософію [Hegel 1995]. Мислячи у цьому руслі гегеліанства, К. Ганкевич наслідував його. Він писав трьома мовами: українською, польською та німецькою, що знову ж таки підтверджує раніше викладене припущення щодо специфіки його мислення. Серед філософських творів найважливішими для історії української філософії та філософії можна вважати “Grundzüge der slawischen Philosophie” (*На риси слов’янської філософії*, 1869), “Zycie, pisma i system filozoficzny Bronisława Trentowskiego” (*Життя, твори і філософська система Броніслава Трентовського*, 1871), “Короткий начерк психології для ужитку в школах середніх” (1874).

Кожна зазначена праця написана іншою мовою, тому умовно можна вважати, що така мовна розмаїтість К. Ганкевича засвідчує деяку зміну фокусу його філософського інтересу. Спершу К. Ганкевич очевидно намагався привернути увагу інтелектуалів Австро-Угорської імперії до культури не німецькомовних народів та їх здатності створювати оригінальні філософські ідеї. Саме це було метою написання “Grundzüge der slawischen Philosophie”. У ній К. Ганкевич викладає огляд розвитку філософії найбільш помітних своєю активністю мислителів серед слов’янських народів, а саме польських, українських,

чеських, сербських, хорватських і російських. Там же виклав загальний аналіз того джерела, яке, на його думку, є спільним для філософії слов’ян. К. Ганкевич розглядає мислителів лише модерної доби, бо, як зазначав його український перекладач, “він зосередив увагу лише на післякантівській філософії, позаяк саме “Критика чистого розуму” правила йому за той поворотний пункт від якого беруть початок модерні мисленнєві течії в різних слов’янських народів” [Вакуленко, Ушкалов 1998: 147]. Повного українського перекладу цієї роботи К. Ганкевича немає. Український філософ і перекладач С. Вакуленко переклав з німецької 5-й (V) розділ цієї роботи “Філософія в українців”, який був опублікований у шостому томі журналу “Збірник Харківського історико-філологічного товариства” у 1998 р.

Україномовний твір К. Ганкевича “Короткий начерк психології для ужитку в школах середніх” – це передовсім філософський текст, а не психологічний, бо вже з перших рядків стає зрозуміло, що автор розглядає душу через призму її здатності до пізнання. Дослідження душі – це сфера не суто суб’єктивного, а співвідношення суб’єктивного та об’єктивного, свідомості та світу, переконаний К. Ганкевич. Значимість цієї роботи українського мислителя полягає також у тому, що тут вперше він впроваджує україномовну філософську термінологію, яку він узгоджує із актуальною для того часу термінологією класичної німецької філософії [Kadykalo, Kariwec 2019: 43-44].

Написану польською мовою працю “Життя, твори і філософська система Броніслава Трентовського” варто розглядати, як пошук обґрунтування філософських ідей та підставу творення україномовної філософської термінології з огляду на розвинену філософську систему німецької класичної філософії. Також у цьому певно криється й інтерес К. Ганкевича до філософії Б. Трентовського. У наявних нечисленних дослідженнях творчості К. Ганкевича звернено увагу на те, що Б. Трентовський є для нього ідейним джерелом.

Хоча Б. Трентовського не можна вважати пересічною постаттю в польській філософії, проте його не вважають також надто значимим. В. Татаркевич писав, що Б. Трентовський прагнув у своїй філософії уникнути однобокості новочасних раціоналізму та емпіризму, розглядав їх як антитези, знову ж таки в душі передусім гегеліанства. В. Татаркевич зауважує: “[Він] намагався перейти від цих антитез до синтези... Його синтеза, яка народжувалася з антитез, була, однак, принаймні в методі, досить близькою до німецького ідеалізму” [Татаркевич 1999: 290]. Б. Трентовський вбачав таку синтезу філософії у слов’янській філософії, але за цього, як зазначив В. Татаркевич, у “методі досить близькому до німецького ідеалізму”.

Отже, філософія Б. Трентовського має елементи, які характерні для слов'янського світогляду, та формується під значним впливом гегеліанства. Тобто, мала саме ту форму, яка була необхідною, на думку К. Ганкевича, для початку нового етапу розвитку європейської філософії. К. Ганкевич, пишучи про Б. Трентовського, усвідомлював, що польський мислитель не надто шанований як великий філософ. Зокрема, він писав: “Система Трентовського є першою й своєрідною системою, хоча вона має і недоліки, а саме: вона однобока та неточна” [Hankiewicz 1871: 8] та “багатослівність, деяка еклектичність, зайва гонитва за поетичністю слова, архаїзмами і неологізмами – все це можна вважати недоліками його доробку” [ibid.: 24]. І все ж, він шанував його за інше, за те, що “Трентовський є творцем найновішої національної філософської школи...” [ibid.: 7].

Праця К. Ганкевича “Життя, твори і філософська система Броніслава Трентовського” має чотири розділи: I розділ – це “Місце Трентовського в історії філософії”, в якому автор оцінює роль польського мислителя у тогочасній європейській філософії; II розділ – “Життя і праці”, присвячений огляду життєвих подій, які сформували Б. Трентовського як мислителя, та викладу переліку його усіх творів; III розділ – це “Філософська система”, в якому К. Ганкевич аналізує основні складові концепції Б. Трентовського та пояснює їх взаємозв'язок із німецької філософією XVIII–XIX ст., але переважно з гегелівською; у IV розділі автор викладає свою оцінку концепції Б. Трентовського.

Подаючи зміст перекладеної праці К. Ганкевича, не можна не згадати також про певні помилки

друку або самого автора, які інколи трапляються на сторінках тексту. Перекладач взяв на себе сміливість подати інтерпретацію справжнього значення використовуваних К. Ганкевичем термінів, наприклад вживання грецького слова *δεῖον*, яке насправді відсутнє у грецькій мові і у тексті описує те, чому відповідає, згідно з контекстом, поняттю *δαιμόν*. Останнє добре відоме у філософській традиції, а детальніше про це йдеться у покликаннях у перекладеному тексті. Незважаючи на ці незначні недоліки, перекладений текст вперше публікується українською мовою зі сподіванням, що це сприятиме ознайомленню з творчістю маловідомих українських мислителів.

ЛІТЕРАТУРА/REFERENCES

Chyzhevskiy, D. (2005). *Essays on the History of Philosophy in Ukraine*. Vol. 1. [In Ukrainian]. Kyiv: Smoloskyp.

Hankiewicz, K. (1871). *Zycie, pisma i system filozoficzny Bronislawa Trentowskiego*. Stanislawow: Z drukarni J. Dankiewicza.

Hegel, G. W. F. (1995). *Lectures on the History of Philosophy*. Vol. 1: Greek Philosophy to Plato. University of Nebraska Press.

Kadykalo, A., Kariwec, I. (2019). Samoświadomość filozoficzna galicyjskich intelektualistów narodowości ruskiej końca XIX i początku XX wieku: Klemens Hankiewicz i Wasyl Szczurat. *Galicja. Studia i materiały*, #5, 40–56. <https://doi.org/10.15584/galisim.2019.5.3>.

Tatarkevych, V. (1999). *History of Philosophy: From Modern Philosophy to 1830*, Vol. 2. [In Ukrainian]. Lviv: Svichado.

Vakulenko, S., Ushkalov, L. (1998). Klym Hankevych and His “Sketches on Slavic Philosophy”. [In Ukrainian]. *Proceedings of the Historical and Philological Society*. Vol. 6, New Seria, 145–151.